



ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПЕДАГОГІВ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

І. Мінакова

Наріжним каменем інклюзивної освіти є забезпечення права кожної дитини, незалежно від її відмінностей, навчатися в одному закладі освіти. Інклюзивне навчання є базовим компонентом Нової української школи та ґрунтується на принципах поваги до особистості дитини, недискримінації, партнерства та педагогіки підтримки. Це потребує від педагогів високої професійної компетентності, яка передбачає вміння працювати в команді, створювати безпечне, сприятливе, мотивувальне освітнє середовище для кожного учня. У цьому контексті звернемо увагу на особливості організації навчання в інклюзивному класі.

І. Визнання педагогами основних інклюзивних цінностей

Європейське агентство з особливих потреб і інклюзивної освіти провело дослідження щодо системи підготовки вчителів до роботи в інклюзивних класах у різних країнах і склали Профіль інклюзивного вчителя. Останній окреслює компетентності й цінності, які мають бути притаманні педагогам для забезпечення інклюзивного навчання. Отже, у профілі виокремлено чотири цінності:

1. Цінування різноманітності учнів – відмінність між учнями розглядається як ресурс і перевага для освіти.
2. Підтримка всіх учнів – викладачі мають великі очікування щодо досягнень усіх учнів.
3. Робота з іншими – співпраця та робота в команді є важливими для всіх учителів.
4. Постійний персональний і професійний розвиток – викладання є навчальною діяльністю, і викладачі беруть на себе відповідальність за власне навчання впродовж усього життя [3].

II. Формування інклюзивної культури у класі

Важливою для створення інклюзивного освітнього середовища є інклюзивна культура, яка залежить від створення такої атмосфери в закладі освіти, у якій приймається різноманітність, гарантується повага до кожного члена шкільної спільноти як унікальної особистості.

Головну роль у цьому процесі відіграє вчитель. Саме він є носієм і творцем інклюзивної культури, тому що навчає й створює таку культуру, за наявності якої кожен відчуває себе прийнятим, важливим і здатним до успіху. Організація вчителем інтерактивних занять (рольові ігри, групові проєкти, змагання або командні ігри тощо) допоможе учням навчитися бути чуйними й розуміти один одного, цінувати різні погляди, виявляти підтримку та взаємоповагу.

III. Психолого-педагогічна підтримка

Психолого-педагогічна підтримка вчителем кожної дитини сприятиме створенню безпечного та мотивувального середовища у класі. Інклюзивний клас – це, перш за все, середовище співпраці, а не поділу дітей. Таке середовище має будуватися з опорою на принципи психолого-педагогічної підтримки, зміст і приклади щодо яких викладено у таблиці 1.

IV. Співпраця вчителя й асистента вчителя

Згідно з пунктом 16 постанови КМУ від 5.02.2026 № 129 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» задекларовано, що «у разі створення інклюзивного класу до штатного розпису закладу освіти вводиться посада асистента вчителя, посадові обов'язки якого визначаються його посадовою інструкцією, що затверджується керівником закладу освіти відповідно до вимог законодавства» [2]. Асистент вчителя – це педагог, який, виконуючи організаційну, навчально-розвивальну, прогностичну та консультативну функції, зазвичай опікується дитиною з ООП, яка має освітні труднощі і у процесі інклюзивного навчання потребує значної уваги, підтримки та супроводу [1]. Важливою частиною роботи в інклюзивному класі є співпраця вчителя й асистента вчителя. Звертаємо увагу на стратегії ефективної роботи вчителя й асистента вчителя, серед яких: спільне обговорення ролей та завдань (ще на початку роботи), філософії та підходів до навчання, акцентуація на важливості дотримання

конфіденційності, проведення регулярних зустрічей і вироблення спільних стратегій поведінки й викладання, зворотний зв'язок. Безперечно, що створення комфортних умов для всіх учнів у класі, забезпечення підтримки кожної дитини можливе тільки завдяки узгодженій взаємодії між педагогами у процесі спільного викладання. Пропонуємо розглянути такі форми спільного викладання (табл. 2):

Таблиця 1

Зміст та приклади психолого-педагогічної підтримки дитини

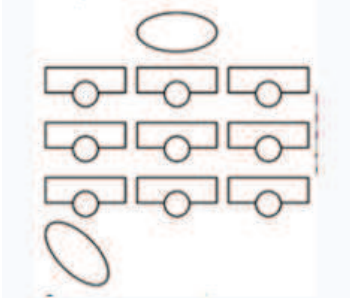
Принципи психолого-педагогічної підтримки	Зміст психолого-педагогічної підтримки	Приклади
1	2	3
Створення позитивного емоційного клімату	– Підтримувати атмосферу довіри, взаємоповаги та прийняття; – уникати порівняння дітей між собою; – заохочувати взаємодопомогу та толерантне ставлення; – використовувати доброзичливий тон спілкування; – помічати навіть незначні успіхи кожного учня	– щоденна активність «Ранкові зустрічі» для налаштування на день; – вправи «Мій настрій», «Коло емоцій»; – хвилинки релаксації та дихальні вправи
Індивідуальний підхід до кожної дитини	– урахувувати темп роботи, можливості та потреби учнів; – пропонувати диференційовані завдання; – використовувати різні способи подання матеріалу (візуальні, слухові, практичні); – надавати додатковий час або підтримку тим, хто цього потребує	– наочність та алгоритми дій; – чіткі та короткі інструкції; – чергування видів діяльності; – ігрові методи навчання
Формування відчуття успіху	– Створювати ситуації успіху для кожного учня; – частіше використовувати позитивне підкріплення; – оцінювати не лише результат, а й старання дитини; – допомагати усвідомлювати власні досягнення	Позитивне підкріплення («Ти чудово впорався!», «Бачиш, у тебе виходить!» тощо); – створення ситуації гарантованого успіху; – похвала за зусилля, а не лише за результат

Продовження табл. 1

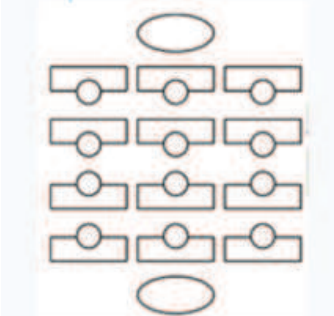
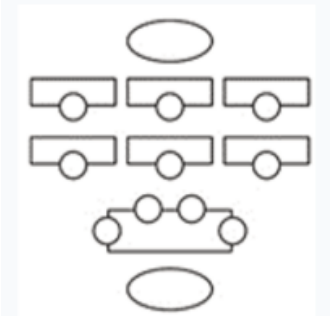
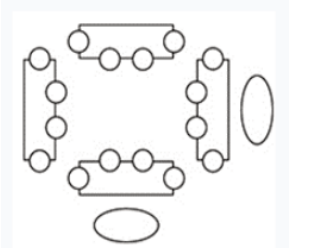
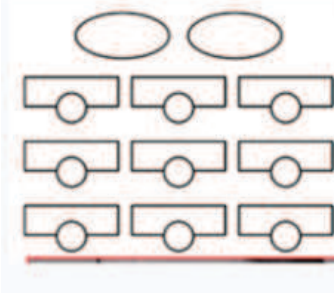
1	2	3
Розвиток соціальних навичок	– Організовувати парну та групову роботу; – навчати дітей співпраці та конструктивному спілкуванню; – проводити вправи на розвиток емпатії; – вирішувати конфлікти завдяки діалогу та підтримці	– Створення «дружніх пар»; – колективні творчі справи; – правила класу, укладені разом з дітьми; – спільні проєкти та командні завдання
Психологічна підтримка учнів	– Бути уважним до емоційного стану дітей; – допомагати учням висловлювати їхні почуття; – навчати навичок саморегуляції та подолання тривожності; – підтримувати у складних ситуаціях без осуду	– Використання «права на помилку»; – візуалізація успіхів («Сходінки успіху»); – «Дерево досягнень»; – індивідуальна «карта перемог»; – наліпки, смайлики, жетони тощо

Таблиця 2

Форми спільного викладання

Назва	Схема	Характеристика
1	2	3
Підтримувальне викладання		Учитель визначає організацію, зміст і цілі уроку, вміння та навички, якими мають оволодіти учні. Асистент учителя проводить (під керівництвом учителя) окремі фрагменти уроків з малими групами, допомагає учням під час їхньої роботи над завданнями, додатково пояснює завдання, допомагає записати відповіді, особливу увагу приділяє учням з ООП. Саме з цього необхідно починати спільне викладання, оскільки воно не вимагає багато часу на планування

Закінчення табл. 2

1	2	3
Паралельне викладання		Учитель та асистент одночасно працюють з групами учнів у класі. Перевагою паралельного викладання є зменшення кількості учнів, з якими працює один учитель, що дає змогу індивідуалізувати навчальний процес завдяки залученню асистента й повнішому врахуванню потреб учнів. Навчальний зміст для груп може бути як однаковим, так і змінюватися. За застосування паралельного викладання між учителем та асистентом має відбуватись обмін спостереженнями за прогресом у виконанні завдань учнями
Альтернативне викладання		Додаткове викладання може застосовуватись тоді, коли асистентові необхідно додатково пояснити учневі те саме завдання, яке пояснював учитель. Асистент учителя під час уроку може повторювати інформацію від учителя іншими словами, проводити попереднє заняття для учнів, які мають особливі освітні потреби, брати участь у представленні навчального матеріалу. Додаткове або взаємодоповнювальне викладання є хорошою нагодою для асистента в набутті необхідної практики та підвищенні впевненості у власних силах
Робота в малих групах		Навчальне середовище організовано так, що учні об'єднуються в команди. Вчитель та асистент вчителя працюють з командами згідно з потребами учнів
Командне викладання		Його характеристикою є одночасне ведення уроку вчителем та асистентом. Педагог та асистент подають навчальний матеріал по черзі, підтримують один одного. Асистент вчителя несе таку ж відповідальність, як і вчитель за представлений матеріал. Таке викладання може бути застосовано лише тоді, коли асистент є фахівцем із предмета, як і вчитель

V. Партнерство з батьками дітей з особливими освітніми потребами

Важливим аспектом в організації інклюзивної освіти є партнерство з батьками. Йдеться про спільне розуміння потреб дитини, узгоджені дії та професійні межі відповідальності, а не про те, щоб усі завжди погоджувалися. Найбільш коректно під час розмови з батьками дітей з ООП говорити з оперттям на конкретні спостереження, не перевантажувати інформацією, не конфліктувати, а говорити про потреби дитини, фіксувати її мінімальні реалістичні перемоги.

Рекомендуємо до використання такий алгоритм конструктивної розмови з батьками:

1. Опис ситуації.
2. Опис конкретних спостережень.
3. Пояснення впливу на навчання або участь дитини.
4. Варіант підтримки.
5. Узгодження наступних кроків.

На жаль, часто виникають конфлікти в роботі з батьками дітей з ООП, які є, найімовірніше, сигналом неузгодженості очікувань, ролі або наступних кроків у системі підтримки такої дитини.

Рекомендуємо мініалгоритми дій у конфлікті:

1. Не відповідати батькам з позиції захисту.
2. Прийняти й визнати емоції, однак без виправдовування.
3. Уточнити конкретний запит.
4. Повернути розмову до потреб дитини.
5. Зафіксувати наступний реалістичний крок.
6. Визначити, хто і коли повертається до розмови із отриманою відповіддю.

Таким чином педагоги, які працюють в інклюзивному класі, мають бути не тільки носіями знань, а й наставниками, партнерами й тими, хто підтримує кожну дитину та їхніх батьків. Саме атмосфера прийняття, поваги та співпраці сприятиме гармонійному розвитку учнів і формуванню інклюзивної культури в закладі освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими освітніми потребами: навчання та супровід у період повоєнної відбудови : навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 192 с. URL: <https://surl.li/pwwznm>
2. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова КМУ від 5.02.2026 № 129. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://surl.li/xbggek>
3. Teacher education for inclusion profile of inclusive teachers. TE4I. *European Agency for Development in Special Needs Education*. 2015. 50 p. URL: Microsoft Word – Profile of Inclusive Teachers.docx



Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти